מכתב צוואה

מכבוד הרב הגאון הגדול המובהק החריף העצום סיני ועוקר הרים החכם השלם נודע בכל קצוי ארץ לשם ולתהילה נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת

מו"ה

שמעון וויענער

זצוקלה"ה מילידי ק"ק מאטטערסדארף יע"א

אשר שמש בכתר הרבנות בק"ק **סאנגראטה** ובק"ק **לאוואשבערעני** והגליל יע"א. ונתבקש בישיבה של מעלה לדאבון נפש כל יודעיו ומכיריו בש"ק פרשת משפטים ז"ך שבט

בשנת **אבל כבד לישראל הוא** לפ"ק.

בו מצוה את בניו ואת אנשי קהילתו ה"י איך שיתנהגו עמו לאחר מותו בדברים המסולאים בפז ומלאים חן ושכל טוב.

לבקשת רבים הנכספים לשמוע ולהבין דבריו הנעימים יצא לאור ונעתק גם לשפת אשכנזי

מאתי נכדו ותלמידו הצעיר

שלמה זלמן בלאא"מו הרבני מו"ה **מרדכי** ברייער נ"י.

איתא במס' תמיד דף ל"א סוף עמוד ב', עשרה דברים שאל אלכסנדרוס המוקדן את זקני הנגב כו' שם עמוד א' — אמר להן איזהו מתקרי חכם, אמרו ליה איזהו חכם הרואה את הנולד, ז"ל רש"י המבין מלבו מה שעתיד להיות קורות שעתידה לבוא ונזהר מהן ע"ש, הנה נודע שאין האדם יוכל לידע בבירור מה שעתיד להיות, רק אולי יוכל להיות מחמת הספק? אמנם לענ"ד כוונת תשובתן של הזקני נגב כמאמר התנא בפרק ג' בריש מסכת אבות, הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך למקום עפר כו' ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון כו' הנה אלו דברים עתידין לבוא לכל אדם בבירור כמאמר החסיד מי גבר יחיה ולא יראה מות, וזאת כוונתן בתשובתן איזהו חכם הרואה את הנולד מה שעתיד לבוא בבירור שילך למקום עפר כו' ושעתיד ליתן דין וחשבון כו' ועל ידי שיראה ויסתכל בדברים הללו ימנע את עצמו מלעשות עבירות עי' רש"י בקהלת י"ב פסוק א' וזכור את בוראך כו' וא"ש — ובזה אני מבין מה דאי' בגמ' במס' סוטה ג' ע"א ריש לקיש אומר אין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות כו', הכוונה דנודע דהיפוך מן חכם הוא שוטה, ומאחר דהרואה את הנולד מתקרי חכם, מי שאינו רואה את הנולד מתקרי שוטה, לכן אדם שעושה עבירה, אף שהוא חכם קודם שעושה העבירה אעפ"כ באותו השעה שעושה העבירה ואינו רואה את הנולד שיבוא בבירור כנ"ל, נכנס בו רוח שטות מאחר שהוא עתה היפוך מן חכם הרואה את הנולד. — — — ולדעתי על אותן אנשים שאינם רואין את הנולד הנ"ל אמר הנביא ישעיה קאפיטעל ה' פסוק כ' הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע כו' הוי חכמים הם בעיניהם, ונגד פניהם נבונים, כוונתו בזה ליתן טעם להאומרים לרע טוב, ולטוב רע ועושין עבירות, כי חכמים הם רק מה שהמה רואין בעיניהם ומה שהוא נגד פניהם, געגענווערטיג, המה נבונים, אבל אינם בגדר חכמים ונבונים במה שעתיד לבא בבירור שילכו למקום עפר כו' וליתן דין וחשבון כו' זאת הסיבה שעושין עבירות. — — — העירוני רעיוני להעתיק פה מה שחנני ה"י בחידושי למס' אבות ר"פ ד' וז"ל שם בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם כו' ז"ל האלשיך בפ' אמור פסוק ח' בד"ה ולאוי כו' [אחר שהביא המשנה הנ"ל איזהו חכם הלומד מכל אדם] מה ראה במאמר התנא האומר איזהו חכם הרואה את הנולד שדחה אותו ע"ש — כוונתו מה שאמר ר"ש בפ"ב משנה י"ג הרואה את הנולד, ולענ"ד נראה לפימ"ש האלשיך שם בסמוך, וז"ל אם יאמרו לאיש התחפוץ לשמוע חידוש א' בתורה אשר לא ידעתו אך הוא מפי נער קטן שקבלו מרבו, אם יאמר האיש הלא אנכי גדול ורך בשנים ואם אשמע מנער קטן איה כבודי וימנע מלשמוע מפיו, הנה איש כזה לא יחכם שמפני כבוד בעלמא ישליך מרגליות, ואם יאמר קראן לו ואשמע מפיו תורה כי לא אל זה אביט כ"א אל התורה אשר תצא מפיו כי לא הנער הוא המדבר כי אם התורה עצמה האיש הלזה נכון לבו בטוח שישיג התורה ומה מתקו אמרו רז"ל במדרש משלי, למה נמשלה התורה למים, מה מים אין הגדול מתבייש מלומר לקטן השקיני מים, כך התורה אין הגדול מתבייש מלומר לקטן למדני פרק או הלכה, וזה מאמר התנא איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי אמר מכל מלמדי שלא געלתי בשום מלמד אם גדול או קטן יהיה נעשתי משכיל, והטעם שלא חשבתי בלבי שהמלמד הוא הדובר ולא הי' כבודי כי מלך וגדול אני, כ"א העולה על רוחי הי' כי עדותיך עצמן שיחה לי הם היוצאים מפי המלמד הם היו משיחין עמי וא"כ מה לי אם יבואו מפי גדול או

מפני קטן עכ"ל שאלשיך שם, וכן הוא ג"כ כוונת הברטנורה במשנה הנ"ל אלא שקיצר בלשונו ע"ש, ונודע דהתכלית של כל דבר נקרא נולד, ומרגלא בלשון אשכנזי לומר, ווער ווייסט, וואס דא ווירד נולד ווערדען, דאס הייסט דער צוועק דאפאן, ולפ"ז י"ל דכוונת בן זומא באמרו חכם הלומד מכל אדם, וכוונת ר"ש באמרו הרואה את הנולד, דברים אחדים המה דהחכם הוא הלומד מכל אדם אף מן הקטן ממנו והטעם בזה מפני שאינו רואה על המלמד רק על הנולד מן המלמד שהיא התורה כמאמר החסיד כי עדותיך שיחה לי וכנ"ל, ואפ"ל שזה ג"כ היה כוונתן של הזקני נגב בתשובתן לאלכסנדר המוקדון איזהו חכם הרואה את הנולד מן כל דבר שהוא התכלית, על זאת אם רואה האדם אזי נקרא חכם וכנ"ל עד כאן לשוני בחי' למס' אבות בע"ה. — — — נחזור לענין הראשון שכתבתי לעיל בכוונתן של הזקני נגב באמרם חכם נקרא הרואה את הנולד לבוא בציבור כמאמר עקביא השתכל בג' דברים כו' כנ"ל הנה האיש המלוה את בניו מפיו, או מפי כתבו איך שיתנהגו עם אביהם אחר מותו, איש הזה רואה את הנולד לבוא בציבור כנ"ל, ונודע מאמר התנא בפ"ה במס' אבות משנה כ"א, יהודה בן תימא אומר בן ס' לזקנה, בן ע' לשיבה, בן פ' לגבורה, ואנכי בין שמונים לתשעים תלי"ת שמו, לכן הְעירותי רעיוני לצוות את בני יחיו איך שיתנהגו עמי לאחר אריכות ימי ושנותי. —

בשנת תקעד"ל לפ"ק העבר נתקבלתי מעיר מולדתי ק"ק מאטטערסדארף להיות רב ואב"ד בק"ק שאנגרוהע, והי' איתן מושבי שמה תשע עשרה שנים, ובשנת תקל"ג העבר נתקבלתי לרב ואב"ד פה בקהילתנו לאשברין, ונודע לכל אנשי קהילתנו פה שכל זמן שהי' ביכולתי עבדתי את עבודתי באמת ובתמים, הולעתי לפניהם דברי אגדה ותוכחת מוסר מידי חדש בחדשו שני פעמים, בתוכחת מוסר שמתי מחסום לפי מלדבר דברים אשר ייבוש בהם השומע, וגם לא הרעותי את אחד מאנשי קהלתינו, ענו בי את מי עשקתי, ומיד מי לקחתי כפר ואעלים עיני מן המשפט, וכדומה, הרבה מעות יתומים היו תחת ידי, ומסרתי את המעות להיתומים בלי שום גירעון אף פרוטה אחת תל"י, ואם הובא לפני איזה שאלה בעניני איסור והיתר יהיו באיזה זמן שיהי' אף בשעת אכילת צהרים, או בשעת שינה צהרים, לא שלחתי את השואל ריקם לביתו כשוע, כדל, רק ראיתי השאלה והוריתי להם כיד ה' הטובה עלי עפ"י דין תורתנו הקדושה לכן אחלה את פני ראשי העדה דפה, ואת פני האלופים גבאים דחברא קדישא דגמילות חסדים דפה שימלאו את מבוקשי באיזה דברים אשר אבקש מהם מה שיתנהגו עמי לאחר אריכות ימי ושנותי:

א', עי' בס' יערות דבש ח"ב דף ס"א ע"ב וז"ל, אמרו בירושלמי דכתובות דרבינו הקדוש צוה להיות ארונו נקובה בארץ, ומפרש הרמב"ן בס' תולדות אדם והטור י"ד בסי' שס"ב דהדף התחתון בארון ישירו בעת קבורתו שיהי' מוטל על הארץ, ולא יהי' נסר מפסיק, והקשה הרב מבערלין בחיבורו הא ברבה פ' ויחי נתן הטעם דלכך יהי' ארונו נקובה מפני המבול ופי' המפורשים שאם יבואו ריבוי מים שיזובו ולא שייך לפירש הרמב"ן והטור, ונראה דהם לא פירשו כן דמשכ"ת יבואו בקבר ריבוי מים רבי נקבר בטבריא מקום גבוה מן המים, ומה מפני המבול ולא אמר מפני ריבוי מים או גשמים, רק פירושו דכ"ז שאין הגוף נבלה יש להנשמה צער ומתוח הדין, אבל כאשר נבלה ונרקב אז יש לנשמה נייחא, ועי' בתשובת רשב"א שאחד פקד לשפוך סיד על גופו להיות מתעכל ע"ש, ומלת מבול פי' בלה ונרקב כדאמרינן מבלאי מכנסי כהנים ופירשו בלויים ונרקבי' ושורש המלה מבול וכן מבלה זמן שורש הדברים מבול שהוא לשון בלוי ונאבד, וזהו כי רבי לרב ענותנותו חשב א"ע לאיש מלא חטאים וביקש שיכופר ברקבון גופו מהר להפטר מהדין לכן צוה שיהיה גופו מוטל על אדמה מבלי הפסק נסר כדי שיהי' נמהר לרקוב וזהו מפני המבול הרצון שיהי' נבלה ונרקב

וזה אינו כ"כ מהר אם נסר מפסיק בינו לבין אדמה ומעכב הרקבון ובלוי וזה ברור ונכון עכ"ל שם ודפח"ח, ובאמת כבר קדמו בפירוש זה בספר מתנות כהונה הנדפס אצל המדרש רבה פרשת ויחי פרשה ק', וז"ל המבול ר"ל שיבולת ויקבר נהרה שמחמת האדמה נרקב מהרה, והאב"א כתב שלא יליפו המים את ארונו והוא קצת רחוק עכ"ל המ"כ שם, ועיין עוד מזה בהרב עקידה בפרשת חיי שרה בדף כ"ד ריש ע"א ע"ש היטב, עיין בש"ך י"ד בסי' שס"ב סק"א שכתב ובט"ז ובפרישה תמהו על מה שנוהגין עכשיו לעשות לכהנים ארונות שלמים דהיינו שעושין מלמטה דף ושוכב על הדף ואומרים הטעם מפני חשיבות הכהנים הוא, דהרי אדרבה טוב הוא לשכוב על העפר, ולפמ"ש בדרישה דבזמנינו שנותנין חרסית על פיו ועיניו הוי במקו' עפר בזמנם ניחא, עי"ל דה"א לארונות שעושין עכשיו שלא יהיו נקובין בצדדים ונקב שני כדאי' בטור ובפוסקים עכ"ל ש"ך, וידעתי שבכמה קהילות נוהגין לעשות גם לבכורים ארונות שלמים, ואני בכור, ואם גם פה המנהג כן אין רצוני לשנות את המנהג, רק אבקש את הגבאים דח"ק פה שבקרש התחתון אשר הגוף שוכב עליו ימחלו ויעשו איזה נקבים גדולים בהכלי שקורין ענבאר מלבד החרסית שיתן על פה ועינים כנהוג.

ב', ז"ל הש"ע י"ד בסי' שמ"ד, מי שצוה שלא יספידוהו, שומעין לו, והטעם דקיי"לן הספידא יקרא דשכבא ע"ש בש"ך סק"א, והנה נודע שזכני ה"ית בשלשה בנים זכרים מופלגי תורה תלי"ת שמו, הראש והראשון בני בכורי הרב הגדול מו"ה יוסף יחי' דיין פה בקהילתנו, ואחיו הדומה לו הרב המאוה"ג מו"ה איצק אבדק"ק אורמין והגליל יחיה*) ואחיהם הצעיר הרב המופלג מו"ה הירש בער דיין מצויין בק"ק נייטרא יחי', ואני מצוה אתכם שאל תספדוני לאחר הקבורה שלי בבית הכנסת, רק מי שיהי' פה ביום הקבורה שלי יכול להספיד אותי קודם הקבורה, רק הזהרו בדבריכם שאל תפליגו אותי בשבחים אשר לא היו בי, ועי' בש"ע ר"ס הנזכר, ואף במדות טובות אשר היו בי אל תאריכו רק יהיו דבריכם מועטין בזה, גם תכתבו אחר הקבורה שלי לעיר מולדתי ק"ק מ"ד להרב והדיינים דשם, ולק"ק קאנגרוטה שאל יספידו אותי, ואבקש את פני ראשי העדה דפה שמיד אחר הקבורה שלי ימחלו ויכתבו לעיר פעסט להכותבי קורות העתים שקורין לייטונגשרייבער שיכתבו שאנכי צויתי שלא יספדוני בשום מקום, וגם אצוה שלא יקראו לרבנים הסמוכים או הרחוקים, שיבואו לכאן ביום הקבורה שלי.

ג', בני יחיו ילמדו עבור נשמתי משניות סדר קדשים דבר יום ביומו ויאמרו קדיש דרבנן והרבון י"א חדשים בכוונה גדולה.

ד', אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי, כי רחק ממני מנחם משיב נפשי, בני ותלמידי זכרונו לברכה אשר הי' משיב נפשי נקיב בשמו יהושע המכונה זעליג, אשר הי' רך בשנים ואב בחכמת התורה, חרוץ ושנון, הבאתי כמה דברים בחידושי על הש"ס בשמו אשר חידש מדעתו, וכל דבריו נכונים ונחמדים, ונתבקש בישיבה של מעלה בימי בחרותו בקוצר ימיו ומת בק"ק מאטערסדארף ביום ט"ז אדר זללה"ה, ונקבר שם אצל קברו של התורני רבי ליזר ברייער ז"ל, ומאחר שלא הניח אחריו זרע לכן אחלה את בני יחיו שילמדו עבור נשמתו כל שנה ושנה ביום ט"ז אדר ויאמרו קדיש דרבנן ובשנה מעוברת יעשו כן באדר א' ובאדר ב' כי לא ידעתי אם מת בשנה פשוטה או בשנה מעוברת, גם תזכרהו לטובה כשמזכירין נשמות, עיי' בס' של"ה בחידושיו לתורה שבכתב בדף רל"ז ע"ב בפ' וישב וז"ל שהתאבל יעקב על יוסף וימאן להתנחם וארז"ל שאין מקבלין תנחומים על החי, ומקשין העולם לאחר י"ב חדש שנגזר על המת שיהי' נשכח איך לא הבין יעקב שיוסף חי דאילו הי' מת למה אינו

*) חבל על דאבדין! בעו"ה נתבקש בישיבה של מעלה עוד בחיי אביו זצוקלה"ה — לכן צוה אאזמו"ר הגאון זצוקלה"ה הכ"מ אותי איזה ימים קודם מותו לספוד אותו — וכן עשיתי. "המו"ל".

מתנחם, וכתב שם בהג"ה לתרץ ע"ד פשוטו דהא דנגזר על המת שיהי' נשכח לאחר יב"ח רומז דהא מסולקת הנשמה למעלה ואינה בזה העולם כמו כל יב"ח שהיא עולה ויורדת, ולאחר יב"ח היא עולה ואינה יורדת ולכך נשכח, וזה אינו שייך אלא במי שי"ל בנים וכמ"ש שזוכר בנשמת נדב ואביהו שלא הי' להם בנים ע"כ היו נשמותיהן משוטטות עד שנתעברו בנשמת פנחס במעשה דזמרי, לכך חשב יעקב שאין מקבלין תנחומין מאחר שנשמתו עולה ויורדת עד שיגאל עכ"ל של"ה זל"ל, לכן גם אני איני מקבל תנחומין על בני יהושע ז"ל ותמיד בא זכרונו לפני, לכן אחלה את בני יחיו שאל ישכחו מלהזכירהו, ודברי של"ה הנ"ל יש לכוון בכוונת יעקב אבינו באמרו ליוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה ד' אותי גם את זרעך, הרצון ראה פניך לא פללתי ואף שהי' לי לידע שאתה חי מאחר שלא קבלתי תנחומין לאחר יב"ח, אמנם מאחר שחשבתי שאתה מת בלא בנים לכן לא קבלתי תנחומין אף לאחר יב"ח, והנה הראה ה' אותי גם את זרעך וק"ל.

ה', אנכי אצוה את בני יחיו שאף אם יהי' יום הקבורה ביו"ט או בחו"ה משלא יוכלו להספיד אותי בשעת הקבורה, אעפי"כ לא יספידו אותי לאחר יו"ט.

ו', שתשנן הכתב שהי' חרות על מצבת אבן שלי בזה הלשון: „פ"נ הרב המפורסם מו"ה שמעון וויענער שהי' רב בק"ק שאנגרוהט ורב בקהילתנו פה, תנצב"ה, יצאה נשמתו כו'".

ז', אם ירצו בני יחיו להדפיס איזה חידושי תורה ממה שחנני הי"ת הן בהלכה, והן באגדה, אל יקחו הסכמות מן חכמי הזמן, רק ידפיסו בריש הספר את שני ההסכמות אשר יש לי מן רבותי אשר כתבו מקודם עלי מפי כתבם ה"ה אדמ"ו הרב הגאון המפורסם מו"ה מרדכי בנעט שהי' אבדק"ק נ"ש והמדינה זצוקלה"ה, ואדמ"ו הרב הגאון המפורסם מו"ה משה סופר שהי' אב"ד בק"ק פ"ב זצוקלה"ה ויראה הרואה שאם יהי' בחיים היו נותנין לי הסכמות על חדושי תורה שלי להביאם לדפוס.

ח', אבל הלויה לא יזמרו התינוקות של בית התינוק דפה קאפיטעל יושב בסתר, רק שארי אנשים יאמרו כל אחד ואחד בלחש הקאפיטעל יושב בסתר עד שיאמרו הלוך תמים.

איך שינהגו בני יחיו במעט רכושי אשר אשאיר אחרי אכתוב בדף אחר בע"ה, כתבתי פה רק מה שנוגע לנשמתי. — כל הדברים הנ"ל אשר כתבתי מן סימן א' עד סימן ח', כתבתי בדעה שלמה ומיושבת בע"ה, ואחלי שבני יחיו יקיימו את אשר צויתים, ואל יפילו דבר ארצה, וגם האלופים ראשי העדה דפה, ואלופים גבאים דח"ק דפה ימלאו את רצוני, גם המטיב העליון ית"ש ימלא את רצונם לטובה. יהי נועם הי"ת עלינו לטובה לנצח אמן: נאום הכותב והחותם היום ג' שנכפל בו כי טוב ז' מרחשון תרכ"ז לפ"ק.

שמעון וויענער

החונה פה ק"ק **לאשברין** והגליל יע"א.

אויך צייגע איך דיא היזיגע געמיינדע אן דאס איך זיא ערזוכע דאס מיין זאָהן הרבני החריף המפורסם מו"ה יוסף יחי' זאָלל לאהר מותי היער אונד אין מיין בעצירק מיין שטעלל־פֿערטרעטער זיין, זאָ לאנגע דאס ער ווירד היער וואָהנהאַפֿט זיין, זאָלען זיא געפֿעלליגסט קיינען אנדערען ראבבינער אָדער יוריסט דיין אויפֿנעהמען, איך האלטע רעכנונג דאס דיא מענשען. וואס זיך פֿאָן היער אין דיא פֿריישטעטען אין פעסט אונד אין וויסענבורג וואָהנהאַפֿט געמאכט האבען דאס זיא ווערדען צו דיעזען אויך איינשטיממיג זיין דאס מיין זאָהן ר' יוסף יחי' זאָלל מיין שטעלל־פֿערטרעטער זיין אונד קיין אנדערער, זאָ לאנגע דאס ער ווירד היער וואָהנהאַפֿט זיין. דיעזעס שרייבע איך בדעה שלמה ומיושבת [מיט רייפֿליכער פֿערנונפֿט] אונד איך ווינשע דאס דער

עווינער זאָללע מעלתם הרמה אויך אללעס גוטעס ערפֿיללען נאך איהרעם איינענען וואונש צום גוטען אמן — מיין זאָהן זיינע בעצאהלונג פֿאָן דער געמיינדע פֿאָרשטאנד זאָלל אויך זיין לויט גוטע איינזיכט פֿאָן דיא היעזיגען הערךן פֿאָרשטעהער אונד פֿאָן דיא אָביגע וואס אין פעסט אונד אין ווייסענבורג יעטצט וואָהנהאפֿט זיין יהי הי"ת עמנו לטובה לנצח אמן. — נאם

שמעון וויענער

אָבערראבבינער אין לאוואשבערין אונד בעצירק.

ולמען יהיו שפתי צדיק ה"ה אאז"מו הגאון זצוקל"הה הכ"מ דובבות בקבר הרעוני רעיוני להציג פה איזה דברים ח"ת בנועם הכמות ורב האיכות אשר שמעתי מפיו הקדוש ולקטתי אותם כעת מעט חידושיו על הש"ס אשר השאיר לבני אחריו ברכה, והמה יעלו לרצון לפני כל הקורא בהם ויעידו על השאר — עד אשר נזכה להפיץ כל מעיינותיו חוצה המה שארי חידושיו הן במילי דשמעתתא והן במילי דאגדתא הנעימים והנחמדים הבנויים על אדני שכל הקודש ותרילות נפלא כנודע כפי כל דרכו בקודש, זכותו יגן עלינו ע"ע אמן. —

הנה זה ילא הלשונה דעת הרמב"ם בסי' ה' מ"א דקטן אוכל נבלות או שעשה בשבת מלאכה דאו' אין ב"ד מצווין להפרישו. — ובפה"ד מה"ש כ' דקטן שעשה בשבת דבר שהוא משום שבות כו' אב"ד מצווין להפרישו ע"ש — ומשמע דבמלאכה דאו' ב"ד מצווין להפרישו, ודבריו סותרין זא"ז ועיין בהס"מ ובכ"מ היטב? ואחרי שמשמשתי את כלי המה הספרי קודם הנמנאים בבל קורתי ולא ראיתי לאחד שיעמוד לימין הרמב"ם בזה, אמרתי אולי יזמן ד' אותי לקיים את דבריו, ובעזר המוכן דעת מצאתי לקיים את פסקי הרמב"ם, דבהמ"א נתן הרמב"ם טעם דאב"ד מצלה"פ לפי שאינו בן דעת, ובה' שבת שביק טעם זה שלא דבר הוא? ונ"ל דבמס' נדה מ"ו ע"א אמר רבא קטנה כו' מכאן ואילך אינה ממאנת כו' ומסקנת הגמ' אלא לעולם דלא בדקה ולענין מלילה חיישינן וכי קאמר רבא חזקה למיאון כו' אר"ד הילכתא חוששין שמא נשרו וה"מ היכא דקדשה בתוך זמן ובעל לאח"ז דאיכא ספק דאו' ע"ש — הנה מבואר בהסוגיא דהיכא דאיכא ס' דאו' אם הגיע לכלל שנים אף אם בדקוהו ולא מצאנו סימנים חוששין שמא נשרו דהיינו בבעל, והיכא די"ל שנים ולא בדקו אותה אינה ממאנת אף בלא בעל דחזקה דהביאה סימנים, אמנם דעת הרמב"ם בפי"א מה' גירושין ה"ד דדוקא בבעל אמרינן חזקה דהביאה סימנים דהוי ס"ד, אבל בלא בעל כל היכא דלא נבדקה ממאנת ע"ש בהס"מ בד"ה בר"א כו' ע"ש — ולפ"ז הדבר ברור דהא דקיי"לן דאם קטן עבר איסור דאו' אין ב"ד מצלה"פ היינו דוקא דידענו דלא הגיע לכלל שנים, אבל אם הגיע לכלל שנים בוודאי מצווין להפרישו דאמרינן חזקה דרבא ואף אם בדקנו ולא י"ל סימנים חיישינן שמא נשרו כמו בבעל לענין מיאון, אבל אם הקטן עובר על איסור דרבנן אף שהגיע לכלל שנים כ"ז שלא ידענו בבירור שי"ל סימנים ל"א חזקה די"ל סימנים לשי' הרמב"ם בה"ג הנ"ל, ואין ב"ד מצלה"פ, ולפ"ז י"ל דמש"ה כ' הרמב"ם בה"ש הנ"ל דבשבות אין ב"ד מצווין אף דגם באיסור דאו' אב"ד מצלה"פ, משום דיש נ"מ לדינא דבדאו' צריכין לידע בבירור שהוא קטן ואין לו שנים, ובשבות הוא להיפוך דכ"ז שלא ידענו בבירור שהוא גדול אין מצווין להפרישו וסמך א"ע על מש"כ בה"ג לחלק בענין חזקה דרבא בין דאו' לדרבנן, לכן באיסור דאו' כ' הרמב"ם טעם דאב"ד מצלה"פ לפי שאינו בן דעת כוונתו דידענו בבירור שלא הגיע לכלל שנים והוא אינו בן דעת — משא"כ בה' שבת דמיירי בשבות ואז אף שהוא בן דעת שהגיע לכלל שנים כ"ז שלא ידענו בבירור שי"ל סימנים אב"ד מצלה"פ, והרמב"ם לשי' כ' שפיר דבשבות אין ב"ד מצלה"פ משום דיש נ"מ לדינא בין דאו' לדרבנן כן נ"ל ברור בכוונת הרמב"ם וקרוב למרכז האמת בס"ד ודוק. —

הרמב"ם בפ"ב מה' י"כ ה"ד כ' היה כ"ג זקן או חולה מלבנין עששיות מ"ב מערב ולמחר מטילין אותן במים שאין שבות במקדש או מערבין מים חמין במי המקוה ע"ש וה"ק שם הלח"מ הא הרמב"ם פסק כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר וא"כ למה הוצרך לומר הטעם דאין שבות במקדש? ותירץ דס"ל להרמב"ם כפי' התוס' שם בסוגיא דליכא הוי דאו' וס"ל דליכא הוי פ"ר וס"ל דפ"ר גבי שבת הוי רק איסור דרבנן לכן הביא דאש במ"ק ע"ש אמנם בס' שע"המ בפי"ב מה"ש תמה עליו דהרמב"ם גופי' העלה בפ"א מה"ש דפ"ר אף בשבת הוי איסור דאו' ע"ש שהאריך בזה? ולענ"ד אפ"ל הרמב"ם על דרכו של הלח"מ דס"ל להרמב"ם דליכא הוי פ"ר רק דס"ל כפירש"י בסוגי' דליכא דרבנן ול"ג אשבמ"ק, וכ"ז

אליבי' דרבי יהודה אבל הרמב"ם לשיטתו הולך להביא ח"ש במ"ק דהמג"א בסי' שי"ד סק"ה הביא בשם תה"ד דפ"ר באיסור דרבנן מותר ע"ש וא"כ י"ל דלכך היא הוצעת הסוגיא, דהמקשן הקשה מגשר עקלתון דמוכח דלר"י פ"ר אסור וכת"ס הלא"מ? ועי"ז משני הש"ס ה"מ בכל התורה כולה פי' באיסור דאו' אסור פ"ר אבל הכא ניחא דרבנן ומותר אף בפ"ר וכמ"ש התה"ד הנ"ל — והנה המג"א שם חולק על תה"ד הנ"ל ע"ש ולענ"ד אפ"ל דס"ל להרמב"ם הכרעה בזה וכמו שאבאר אי"ה דהתוס' כאן בד"ה ה"מ כו' הקשו כמה קושי' לפירש"י ע"ש ובס' מג"ש במס' שבת תירץ פירש"י עפ"י הסוגיא בפסחים כ"ה למד ליתנא דבלא אפשר ולא מכוין מודה ר"י דדשא"מ ע"ש ולכאורה קשה דא"כ איך תירץ אביי דגשר עקלתון אינטריך לר"י הא התם הוי לא אפשר דמודה ר"י? ועכצ"ל דדוקא באיסור דרבנן בלא אפשר מותר אבל לא באיסור דאו', ולפ"ז י"ל הא דס"ל לרש"י כאן דבליכא דרבנן ס"ל לר"י דדשא"מ היינו בליכא עשיות דהתם הוי לא אפשר [ועיי' בפ"י שכתב בשם הירושלמי דטעמא דר"י שהוצרך לעשיות של ברזל ולא היו מטילין לתוך המקוה מים חמין כמו לת"ק, משום דסבר ר"י שלא יאמרו דאינו כ"ג טובל במים שאובין ע"ש] וכה"ג באיסור דרבנן מותר ומיושבים ק' התוס' ע"ש בדפפ"מ — ומעתה לא נפלאת ולא רחוקה לומר מאחר דר"י ס"ל דדשא"מ אסור בכל האיסורין אפ"ה באיסור דרבנן ובלא אפשר מודה ר"י, ה"ה לדידן דדשא"מ רק פ"ר אסור, מ"מ באיסור דרבנן ובלא אפשר פ"ר מותר לגמרי, אבל באפשר בא"א אסור פ"ר אף באיסור דרבנן וא"כ מאחר דהכא הוי לא אפשר כמ"ש הירושלמי הנ"ל משני הגמ' שפיר אבל הכא ליכא דרבנן ולא אפשר ומותר אף בפ"ר, ולא צריך לטעמא דח"ש במ"ק, כנ"ל ולפ"ז לתנא דמתני' דמחמין לו חמין ול"ש למסקנא דהירושלמי הנ"ל א"כ לכאורה הי' אסור לעשות ע"י עשיות ש"ב דליכא הוי פ"ר ואליבי' הי' אפשר לעשות ע"י מים חמין ובדאפשר בע"א אף בא"ד אסור פ"ר כנ"ל, אמנם לטעמא דח"ש במ"ק אף לתנא דמתני' מותר לעשות ע"י עשיות דהא ליכא דרבנן, ועיי' בהה"מ בפ"ג מה"ש דליכא עשיות ס"ל להרמב"ם דהוי מדרבנן ע"ש, וא"כ א"ש פסק הרמב"ם דהרי הוא פוסק כתנא דמתני' שהרי כ' או מערבין מ"ם וכו' וא"כ הוי אפשר ומשו"ה הוכרח להביא דמותר לעשות עשיות משום דאשבמ"ק, וס"ל להרמב"ם דאף באפשר לעשות בהיתר אין שבות במקדש עיין בשעה"מ מזה, ודווקא אליבי' דר"י דס"ל דהכא הוי ל"א דכן משמע עוד מלשון ר"י דדוקא בעשיות מותר ולא בע"א כמ"ש הירושלמי הנ"ל, משני הגמ' דמותר פ"ר באיסור דרבנן וכנ"ל אבל הרמב"ם לשיטתו דפוסק כת"ק הוצרך לטעם דאשבמ"ק ודוק ועמוק הוא בעה"י.

בש"ע יו"ד בסי' ר"ל בהג"ה י"א מי שנשבע כו' כגון שנשבע שלא למכור חפץ פלוני ועבר ומכרו אין במכירתו כלום הואיל ועבר על שבועתו ע"כ ובש"ע ח"מ ר"ס ר"מ כ' בהג"ה וכן אם נשבע או נדר שלא למכור ועבר ומכר המקח קיים ע"ש ובסמ"ע סק"ג ובש"ך ובט"ז שם וכאן בי"ד? — ואפ"ל דאי' במסכת שבועו' דף כ"ז אמר רבא נשבע על ככר ואכלה אם שייר ממנו כזית נשאל עלי', פירש"י והותר לו הנשאר ובאכילתו לא עבר, אכלה כולה אין נשאלין עלי', שם כ"ח ע"א אמר אמימר אפי' אכלה כולה נשאל עלי' אי בשוגג מחוסר קרבן ואי במזיד מחוסר מלקות כו' ולא היא התם רץ והכא לא רץ ע"ש ולפ"ז לדידן דליכא קרבן או מלקות אם לא שייר כזית אין נשאלין עלי' ולפ"ז אין כאן סתירה דבח"מ כ' בהג"ה וז"ל וכן אם נשבע או נדר שלא למכור ועבר ומכר א"כ הרי שייר מה שלא מכר עדיין ויוכל לשאל על שבועתו כדי שיוכל למכור מה שעדיין לא מכר וממילא דלא עבר על מה שמכר כבר לכן המקח קיים דיכול הלוקח לומר להמוכר שישאל על שבועתו, משא"כ בי"ד דמיירי בנשבע שלא למכור חפץ פלוני וא"כ אין כאן שום שיור לשאל על שבועתו דהא לא נשבע רק על מה שמכר, ובזה"ז אין מלקות וקרבן, לכן אין במכירתו כלום [ואחר שהלוקח חייב להחזיר הדבר להמוכר, אין יכול הלוקח לכוף להמוכר שישאל על שבועתו מאחר שהוא מוחזק] ודברי הרב בהג"ה מזוקקים ככסף לכוף בם"ד ודוק. —

הקשה *) לי הרב הגאון מו"ה זלמן אולמאן אב"ד דק"ק רענדיג נ"י על מה שכ' הר"ן במס' ע"ז דף ס"ו בסוגיא דריחא מילתא וז"ל לפי שלא שמענו שבח עצים בתבשיל ע"ש והקשה לי הרב הנ"ל וז"ל במכתבו אלי תמוה לי דמשנה ערוכה היא במס' ערלה פ"ג תבשיל שבישל בקליפי ערלה ידלק הרי אף בבישול אמרינן יש שבח עצים ולע"ג אללי, ואם יש לו ישוב ע"ז יודיעני דעתו ע"כ דבריו. — וזאת אשר השבתיו — הנה הי' למעלתו להקשות כזאת על התוס' בסוגיא בד"ה אמר רבא כו' שהקשו מ"ם מהא דאמר בפסחים תנור כו' ע"ש שהיא רק ברייתא למה לא הקשו ממתני' דערלה פ"ג דקי' בם תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה ואפה בו את הפת ידלק? אבל האמת יורה דרכו דממתני' לק"מ

*) שמעתי מפה קדשו של אאזמ"ו הגאון זצוקללה"ה הכ"מ שבשנת תקמצ"ל העבר הלך לקבל פני רבו מרן בעל חת"ס נ"ע, והגיד לו רבו הנ"ל שגם הוא הקשה קושי' זו בחידושיו על מס' ע"ז — אמנם כאשר הגיד לו אאזמ"ו זצוק"ל הירוצו, הוטב הדבר בעיניו וקלסוהו מאד מאד. —

„המו"ל".

דעפ"י ידעו התוס' דיש לחלק בין ערלה דאסור בהנאה לתרומה דמותר בהנאה. ומש"ה הקשו ממסכת פסחים דאי' שם הטעם דיש שבח עצים בפת ולשון זו מורה דיש שבח מן העצים גופי' בפת והוי כאוכל ערלה [וכן מוכח מהמהרי"ל באמת כמבואר במג"א סי' תמ"ה ס"ף סק"ה ע"ש בס' מחצית השקל] לכן הקשו שפיר נימא דיש שבח תרומה בפת והוי כאוכל תרומה ותרומה אסורה באכילה עכ"פ? וע"ז תירצו התוס' דאין הפירוש כן בהא דיש שבח עצים בפת רק דיש שבח הנאה דעצים בפת ואפ"ה נהנה מן העצים ותרומה מותר בהנאה, וזו מבואר בהדיא לכל המעיין היטב באריכות לשון של התוס' בתירוצם, ושוב הביאו ראי' לפירוש זו ממתני' דהמבשל בשבת כו' ועל זו היסוד תירצו פת שנאפה ביו"ט עש"ה, וע"ז כ' הר"ן דהמתבשל בשבת אין לנו ראיה להתיר פת שנאפה ביו"ט דאכתי י"ל דהא דיש שבח עצים בפת היינו שאוכל העצים ממש ופת שנאפה ביו"ט אסור משום דאוכל מוקצה ואפ"ה המבשל בשבת בשוגג יאכל לפי שלא שמענו יש ש"ע בתבשיל פי' שלשון זה דיש שבח עצים בתבשיל לא שמענו [דתנינן רק יש שבח עצים בפת, אולי משום דבתבשיל הקדירה מפסיק] והכי דמבואר במס' ערלה דתבשיל שבישל בערלה ידלק היינו משום דס"ם נהנה מן הערלה דאסורה בהנא' משא"כ מוקצה דמותר בהנאה לכן תבשיל שנתבשל בעצי מוקצה יאכל אבל לעולם בפת שנאפה ביו"ט אסור דיש בו טעם מן העצים גופי' והוי כאוכל מוקצה, וזה מבואר בהדיא בלשון הר"ן ש"כ וז"ל וא"כ כשאוכל הפת כו' הרי הוא כאוכל מוקצה ע"ש? לכן סיים שם הר"ן אבל הא דתנור שהסיקוהו בכמון של תרומה ראי' מוכרחת פי' דמיירי נמי בפת ומוכח דאפי' בפת אין בו רק הנאה דעצים ולא טעם ממש לכן פת שנאפה ביו"ט מותר וא"ש כן נ"ל פשוט וברור בלי פקפוק כלל בע"ה ודו"ק. —

הגם כי לא כדת הוא לגדל אישים כמוני לבוא אחר המלך אאזמ"ו זצוק"ל הכ"מ אף גם להציג לפני קורא נעים דבר מה מתוך שכלי — אכן תקותי חזקה כי כל איש אשר נודע לו איך היתה נפש אאזמ"ו זצוק"ל הכ"מ קשורה בנפשי יבין זאת כי נפשו תתעדן בפרי עשתונותי אם אניא אותם בטנא פירותיו המתוקים, וידינני לכף זכות. —

הרא"ש במס' ביצה דף ו' כ' עגל שנולד ביו"ט כו' ולריך שיפרים עג"כ כדאי' בפא"ט ע"ש, ותמה הב"י בא"ח בסי' תכ"ח דהא קי"לן כר"ג ואף בלא הפרים מותר ע"ש? ותירץ בד"מ דאעפ"כ לשוחטו ביו"ט אסור דחיישינן שמא ימצא ריעותא באברים הפנימיים ומטעם זה נסתפקו בגמ' בשחיטת עוף הנדרס ע"ש היטב, וע"ז הקשו האחרונים דא"כ מה סיים הרא"ש כדאי' בפא"ט, דהם לא יזכר ולא יפקד דביו"ט בעינן הפרים? ובס' מהרמ"ש מוסיף להקשות דהא גם עמדה בעי' בדיקה ועדיין ניחוש דילמא ימצא טריפה ביו"ט ע"ש? — ונלענ"ד הקלושה לתרץ דברי הרא"ש בניקף תירוצו של ד"מ הנ"ל, דהרא"ש לטעמי' אזיל, דהנה הב"ח, והפ"י במס' ביצה כתבו דלא שייך הך איבעי' דשחיטת עוף הנדרס אלא בכה"ג דכבר שהתה מעל"ע ורוב בהמות שנתרסקו איבריהם קים להו לרבנן דאינם חיין מעל"ע א"כ אקלשה הך ריעותא טובא מש"ה מיבעי לן אי אפ"ה מחזקינן ריעותא או לא, משא"כ בשארי ספק טרפיות שצריכה בדיקה אחר שחיטה פשיטא דאסור לשוחטו ביו"ט כיון דאתרע טובא הך רובא דרוב בהמות כשרות הן ע"ש היטב והנה עמדה בתוך מעל"ע ושהתה מעל"ע דין אחד להם ותרווייהו צריכין בדיקה, ומובן מאליו דגם בעמדה בתוך מעל"ע אקלשה הך ריעותא טובא דהא מותר לשוחטו מיד אף בתוך מעל"ע כמו בשהתה לאחר מעל"ע. ומעתה קרה תלונת מהרמ"ש על ד"מ הנ"ל דדוקא קודם שהפרים דאז אלימי' הך ריעותא טובא שפיר חיישינן דלמא ישחוט שלא לצורך יו"ט, משא"כ לאחר שהפריסה דהיינו עמדה אקלשי' הך ריעותא וכי דגם הכא צריכה בדיקה ויש מקום להחזיק ריעותא. אכן היא היא איבעי' דר"ז, וכיי' דהאיבעי' לא נפשטה, הא אנן קיימינן אליבי' דרא"ש והוא פסק האיבעי' לקולא עי' ברא"ש בסוגי' דלינן רעפים, ושפיר כ' הרא"ש דאם הפרים עג"ק דמהני, רק היא גופי' קשי' מנא לי' להרא"ש לפסוק האיבעי' לקולא דבגמ' אין לנו כ"כ הכרח וחכמה זו מאין תמצא? ע"ז סיים בלמות לשונו „כדאי' בפא"ט" ושם מבואר זה בהדי' דאיבעי' נפשטה לקולא עי' היטב מזה בשו"ת חו"י מ"שכ בשם הגאון מהר"ג זצ"ל, ומיושב ק' האחרונים הנ"ל [וגם קושי' מהר"ג הנ"ל על הרא"ש בסוגי' דלינן רעפים דלמא לא הביא ראי' מפא"ט דאיבעי' נפשטה לקולא? די"ל דסמך א"ע על דבריו הראשונים —] לנכון וא"ש.

קינה

על מות מחמד לבי כבוד אשו' אאזמ"ו זצוקלה"ה הכ"מ אשר גדלני על ברכיו והנחני בתבונות כפיו ואף גם לעת זקנתו הביאני אל בית מדרשו והשקני מים חיים מבאר תורתו — אי לזאת אבכה ואקונן בנהימה כי לקח אותו אלקים ואיננו!

[זי"ן מלות בכל שורה.]

רוחי חובלה, אשאג מנהמת לבי מר צורח,
במסתרים אבכה כי גלה כבודי כעוף הפורח,
ימי נזעכו אוי קראו נא למקוננות ותבואנה,
שמעון איננו אוי ואבוי! עלי היו כלנה. —
וי נפלה עטרת ראשנו, בניו במר יבכיון —
ו איך הוסר עדינו אנשי קהלתו בצר יהמיון,
יליל וזעקת שבר אחריתו ליעקב עת צרה,
עטרת התורה נפלה, פנה זיוה, שמשה קדרה,
נגדעה קרנה, אבדה כלי מלחמתה, משענתה נשברה. —
על פרידתו נבכה יומם וליל בדמעות חמרמרה,
ריח בשם צדקו לנו נשאר נצח לאזכרה! —
תנצבה ויהיה בלע המות לנצח אמן. —

noch als Jüngling, ohne Nachkommen hinterlassen zu haben, gestorben sei. Ich nehme daher auch keinen Trost über den herben Verlust meines Sohnes זעליג ז"ל an, er wird mir stets unvergeßlich bleiben, daher trage ich es meinen Söhnen auf, daß sie seiner auch gedenken sollen.

5. Ich befehle zugleich meinen Söhnen, im Fall mein Begräbnißtag an einem Feier- oder Halbfeiertage fällt, wo sie mich nicht betrauern dürfen, so sollen sie dies auch nicht nach den Feiertagen thun.

6. Die Aufschrift meines Grabsteines sei nur in dieser Formel: hier liegt begraben der berühmte Rabbiner מו"ה שמעון וויענער, welcher in St. Groth und hier in unserer Gemeinde als Rabbiner fungirte ת' נ' צ' ב' ה' u. s. w.

7. Wenn meine Söhne einige Werke von mir, die ich mit göttlichem Beistande niederschrieb, zu veröffentlichen geneigt sein werden, so sollen sie kein Gutachten von den Capacitäten unserer Zeit nehmen, sie sollen vielmehr am Anfange des Werkes die zwei Autorisationen, welche ich von meinen großen Lehrern, dem seligen Landesrabbiner zu Nikolsburg מו"ה מרדכי בנעט, und dem seligen Oberrabbiner zu Preßburg מו"ה משה סופר, erhielt, beidrucken, so wird der Leser genügend überzeugt sein, daß diese, wenn sie noch beim Leben wären, mir gestattet hätten, meine Werke zu veröffentlichen.

8. Beim Leichenbegängniß sollen die Schulkinder das Kapitel יושב בסתר nicht singen, sondern jeder Einzelne soll es für sich, bis man das Gebet הצור תמים verrichtet, leise sagen.

Wie meine Kinder mit meinem kleinen Vermögen, daß ich hinterlasse, zu Werke gehen sollen, werde ich auf einen andern Bogen schreiben; hier schreibe ich nur was ausschließlich das Wohl meiner Seele betrifft. — Diese alle Worte vom 1. bis zum 8. Punkte habe ich mit reiner Vernunft und mit vollständigem Selbstbewußtsein niedergeschrieben. Ich hoffe, meine Kinder werden alles, wie ich es ihnen anordne, pünktlich halten; auch der geehrte Vorstand und die Herrn Vorsteher der ח"ק werden gefälligst meine Wünsche erfüllen, so wird auch der Allgütige, gepriesen sei sein Name, ihren Wunsch zum Guten erfüllen.

Möge die Huld Gottes über uns ewig obwalten אמן!

Geschrieben und gesiegelt Dienstag den 7. Cheschwan 5627.

Simon Wiener
Oberrabbiner in Lovasberény und Bezirk.

vernichtet werde. — Wir können nun hievon den Beweis schöpfen, daß für die Seele die Verwesung des Körpers heilsam sei, nun aber ist es in vielen Gemeinden gebräuchlich, daß man den Erstgeborenen einen ganzen Sarg gibt. Dieß Verfahren widerspricht selbstverständig unseren eben erwähnten Beweis. — Da ich auch ein Erstgeborner bin, und im Fall dieß auch hier gebräuchlich ist, so bin ich durchaus nicht geneigt, diese Sitte selbst bei mir einzustellen, nur ersuche ich die Herren Vorsteher der ח"ק wenigstens das untere Brett, worauf der Körper zu liegen kommt, löchern zu wollen.

2. In ש"ע י"ד סי' שמ"ד heißt es ausdrücklich: „Wenn Jemand befiehlt ihn nicht zu betrauern, so soll man ihm gehorchen." Nun wird es Jedem bekannt sein, daß mich Gott mit drei männlichen Kindern, die alle tal nudisch gelehrt sind segnete, und zwar mit meinem erstgeborenen Sohne, dem hiesigen Rabbinats-Assessor, הרב מו"ה יוסף יחי', seinem Bruder הרב מו"ה איצק יחי' Rabbiner zu Urmeny*) und ihrem jüngeren Bruder הרב מו"ה הירש בער יחי' Rabbinats Assessor zu Neutra. Ich befehle Euch meine Kinder, daß Ihr mich ja nicht nach meinem Begräbnisse im Tempel betrauern sollet, ich gestatte es jedem von Euch, der hier sein wird, vor meinem Begräbnisse, und zwar mit der Bedingung: Seid vorsichtig in Euren Worten, daß ihr mir nicht lobenswürdige Eigenschaften beilegt, die ich gar nicht besessen, selbst diese die ich besaß, sehet wo möglich abzukürzen, denn Eure Worte sollen kurzgefaßt und wenig sein. Zeiget gleich nach meinem Begräbnisse meinem Geburtsorte Mattersdorf, dem dortigen Rabbiner und den Rabbinats-Assessoren und meiner ehemaligen Gemeinde St. Groth an, daß sie mich nicht öffentlich betrauern sollen. — Ich ersuche auch den hiesigen Kultusvorstand, gleich nach meinem Begräbnisse in den Zeitungsblättern veröffentlichen zu lassen, daß ich es befohlen habe, in keiner Gemeinde Trauerreden über mein Dahinscheiden abzuhalten. Ferner verbiete ich, Rabbinen, welche, wenn auch nahe oder weit von hier wohnen, zum Leichenbegängnisse herbeikommen zu lassen.

3. Meine Söhne sollen täglich für das Heil meiner Seele משניות סדר קדשים (talmudische Abhandlung über die im Heiligthume verrichteten Schlachtopfer) lernen, und den üblichen קדיש דרבנן und das hiezu verfaßte Gebet eilf Monate lang, mit großer Andacht verrichten.

4. Es ergießt sich in mir mein Gemüth, wenn ich zurückdenke, daß mir mein ganzes Vergnügen geraubt worden ist, durch den Tod meines vielgeliebten Sohnes und Schülers זעליג ז"ל. Er war noch sehr jung an Jahren, aber ein Mann von vorzüglicher talmudischer Gelehrsamkeit. In meinen geschriebenen talmudischen Werken, führe ich in seinem Namen mehrere sinnreiche Aufschlüsse an, die seine geistreichen Talente auf das überzeugendste verrathen. Er starb leider noch als Jüngling in seiner schönsten Lebensblüthe, in Mattersdorf am 16. זלה"ה Adar. — Nachdem mein seliger Sohn keine Kinder hinterlassen hatte, so ersuche ich meine Söhne, daß sie für das Heil seiner Seele an seinem Sterbetage am erwähnten 16. Adar lernen und den קדיש דרבנן sagen sollen. An einem Schaltjahre sollen sie dieser Art an beiden Adar verfahren, da es mir unbekannt ist, ob er an einem Schalt oder gewöhnlichen Jahre gestorben ist. Ferner sollen sie auch seiner im מזכיר נשמות Gebete gedenken. Der של"ה ז"ל erklärt, mit Hinweisung auf die Worte unserer Weisen, daß Jakob deßhalb über den Verlust seines Sohnes Josef untröstlich war, da, wie er wähnte, Josef

*) Wurde aber in Folge des früherer Dahinscheidens seines geliebten Sohnes, nicht von ihm betrauert; der Verewigte beauftragte mich einige Tage vor seinem Dahinscheiden mit dieser traurigen Funktion, welche ich auch, seinem mir geehrten Willen zufolge, vollzog. D. Herausg.

wird: was wird da נולד werden. — Derjenige, der von jedem Menschen, auf die kleine Persönlichkeit des Lehrers nicht achtend, lernt, betrachtet nicht den etwa seinem Stande unpassenden Unterricht in seiner gegenwärtigen Formation, er zieht vielmehr die heilsamen Folgen, die von diesem Unterrichte ersprießen, in Erwägung, und verdient daher mit vollem Rechte nach dem vorhergehen Grundsatze des Ben Soma Weise genannt zu werden. — Dieser Gedanke liegt eben auch in der Antwort unserer Weisen in מס' תמיד.

Wollen wir nun zu unserer ersten Erklärung zurückkommen, daß derjenige weise sei, der das menschliche Ende erwägt. Dieser Mann, der seinen Kindern sei es mündlich oder schriftlich befiehlt, wie sie mit der sterblichen Hülle ihres Vaters zu Werke gehen sollen, vergegenwärtigt sich diese Zukunft, da er schon beim Leben Vorkehrungen hiezu trifft. In מס' אבות heißt es ferner: Jehuda Sohn Thema's lehrt, der Sechzigjährige ist alt, der Siebenzigjährige ist ein Greis, der Achtzigjährige hat ein hohes Alter erreicht. Nachdem ich nun bereits, Dank der gütigen Vorsehung in einem Alter von achtzig bis neunzig Jahren bin, so sehe ich mich veranlaßt, meinen Kindern zu befehlen, wie sie sich mit mir nach meinem Ableben verhalten sollen.

Im Jahre 5574 bin ich von der Gemeinde St. Groth als Rabbiner acceptirt worden, von wo ich nach neunzehnjährigem Aufenthalte im Jahre 5593 wieder diese heilige Function in der Gemeinde Lovasberény übernahm. Es wird wohl den hiesigen sämmtlichen Gemeindemitgliedern bekannt sein, daß ich meiner Aufgabe so lange es nur in dem Bereiche meiner Möglichkeit stand, mit der größten Aufrichtigkeit und Treue entsprochen habe. Ich versäumte nicht, zweimal im Monate דרשות abzuhalten; in Beziehung der Moral, beschränkte ich mich immer darauf, den Zuhörer nicht öffentlich zu beschämen. Auch weiß ich mich nicht schuldbewußt, daß ich je einem Leides zugefügt hätte. Ich fordere Euch selbst heraus, sagt an wider mich, wem habe ich Gewalt gethan? Wen beleidigt? Von wem nahm ich Geschenke und seinethalben die Augen im Gerichte zugethan? Und dergleichen mehreres. Vieles Waisengeld wurde mir zur Verwahrung anheimgestellt, ich händigte es den Waisen sorgfältig, ohne den mindesten Abbruch wieder ein. Wenn man mich in religiösen Dingen befragte, mag es auch in welcher Zeit immer gewesen sein, beim Mittagsessen oder wenn ich schlief schickte ich nie den Fragenden, den Armen oder Reichen, unbelehrt zurück, ich nahm mir vielmehr Mühe, und theilte meine Meinung auf Grundlage unserer heiligen Thora mit. Ich erkühne mich daher, den geehrten Kultusvorstand, wie die Herren Mitglieder der ח"ק zu ersuchen, daß sie meine letzten Wünsche pünktlich erfüllen mögen.

1. Im תלמוד ירושלמי wird erzählt: רבי הקדוש befahl, sein Sarg sei an der Erde gelöchert; das heißt man nehme das untere Brett vom Sarge weg, damit der Körper unmittelbar auf der Erde liege. Die Absicht des רבינו הקדוש war diese: so lange der Körper im Grabe nicht verwest ist, leidet die Seele; und nur die Verwesung und gänzliche Auflösung des Körpers, gereicht ihr zum seligen Vergnügen. In dem Zeitalter des רשב"א ז"ל befahl Jemand sogar Kalk auf den Körper zu gießen, um die Verwesung desselben zu beschleunigen. רבינו הקדוש sah sich überdies in Folge seiner großen Bescheidenheit von vielen Sünden belastet, und wollte durch die gänzliche Vernichtung des Körpers, des eigentlichen Urhebers und Veranlassers der Sünden, selbe wo möglichst sühnen; daher befahl er, seinen Körper unmittelbar auf die Erde zu legen, damit er durch die enge Verbindung mit der Erde, bald in Fäulniß übergehe, und somit gänzlich

lene, erklären sie für schlecht, und das von der Religion auf das strengste verbothene heißen sie gut. — Doch worin liegt der Grund ihrer ungezügelten Freiheit, selbst auf religiösem Boden? Welch' irriger Gedanke bethörte sie, daß sie so bewußtlos in dem tiefen Schlamm der Sünden versunken sind? Ja, an dieser eben erwähnten Weisheit gebrach es ihnen. Sie träumten nur von der Gegenwart und vergaßen an die Zukunft. Denn würden sie das märchenhafte Schauspiel der Gegenwart außer Acht lassen und überlegen, daß sie auf dem Orte wo sie nun ihren Freiheitstisch decken, ihr schwarzes Grab finden werden, daß sie bald darauf die bittere Strafe von Gottes Hand ereilen wird, so würden sie ohne Zweifel die verführerische Schlangenstimme der Sünde schweigen heißen. — הוי חכמים הם בעיניהם, ונגד פניהם נבונים Sie heißen nur klug und vernünftig was ihnen vor Augen und vor Gesicht liegt, den Gedanken an die Gegenwart halten sie für klug und weise, den an die Zukunft für unklug und thöricht. — — —

Ich halte es nicht für überflüssig, hier eine meiner Betrachtungen auf מס' אבות zu erwähnen. Im vierten Abschnitte heißt es daselbst: Ben Soma lehrt, wer ist weise? Der von Jedermann lernt, wie es heißt: Durch alle meine Lehrer bin ich weise geworden, denn deine Zeugnisse sind meine Unterhaltung. — Im zweiten Abschnitte heißt es wieder R. Simon lehrt, der das Zukünftige נולד sieht. — Diese zwei Satzungen stehen in einem heftigen Wiederspruche, siehe אלש"ך פרשת אמור. — Die Erklärung scheint mir dieser Art zu sein, vor Allem halte ich vonnöthen, eine moralische Erklärung des אלש"ך ז"ל über die erwähnte Stelle des B. S. vorauszuschicken: „Schon durch einen einzigen Versuch können wir bei jedem Menschen mit Gewißheit wahrnehmen, ob er Anlagen besitzt in der Gotteslehre Kenntniße zu erlangen oder nicht, und zwar durch eine Frage die wir an ihn richten. Wenn wir ihn nämlich fragen: Wärest du begierig einen dir unbekannten sinnreichen Aufschluß über etwa eine Stelle in der Thora, selbst von dem Munde eines jungen unerfahrenen Kindes, welches ihn von seinem Lehrer empfangen, zu hören? und er uns mit frechem Stolze die Antwort gibt, meine Ehre verbietet mir von einem Kinde zu lernen, nachdem ich schon groß und vorgerückt in Jahren bin, so können wir schließen, daß dieser nicht weise werden wird, wenn er des Ruhmes halber, die kostbare Perle verwirft; antwortet er aber bescheiden: mit größter Bereitwilligkeit will ich selbst einem Kinde mein Ohr neigen, denn nicht den kleinen Redner, die ehrwürdige Thora die seinem Munde entströmt, ziehe ich in Anbetracht: — so können wir wieder mit Bestimmtheit rechnen, daß dieser die Weisheit der Thora erreichen wird. Sehr sinnreich lehren unsere Midrasch-Lehrer in משלי, die Thora wird mit dem Wasser verglichen, so wie sich der Große nicht schämt einen Kleineren anzusprechen, reiche mir einen Trunk Wasser, ebenso schäme sich nicht der Große einen Kleineren anzusprechen, belehre mich über diesen und jenen Gegenstand in der heiligen Thora. Hiemit erklärt sich sehr richtig die erwähnte Stelle des Ben Soma, wer ist weise? Wer darf Anspruch auf Weisheit machen? Der von jedem Menschen ohne Unterschied des Alters oder Standes lernt, wie es heißt: durch alle meine Lehrer bin ich weise geworden, denn nur die göttlichen Lehren gereichten mir zum Vergnügen, mögen sie auch von welcher Quelle immer entströmen." Bisher die Worte des אלש"ך ז"ל. — Nun glaube ich, daß der eben erwähnte R. S. die Ansicht des B. S. theilte, und gar kein Widerspruch vorhanden wäre. Das hebräische Wort נולד heißt auch der Zweck, oder die Folge einer Sache, wie dies Wort schon im allgemeinen Sprachgebrauch angewendet

In מס' תמיד wird erzählt: Zehn Fragen richtete Alexander von Mazedonien an unsere Weisen, die eine war: Wer verdient „weise" genannt zu werden? Sie gaben ihm zur Antwort, weise ist der, welcher das Zukünftige sieht. Nun erklärt רש"י der sich die zukünftigen Ereignisse vor Augen malt, und im Vorhinein Vorkehrungen trifft, sich vor denselben zu hüten. — Die Antwort unserer Weisen scheint mir hiemit noch nicht genügend erörtert zu sein; denn welch sterbliches Auge vermag mit solcher Klarheit in die entfernteste Zukunft zu sehen, Ereignisse im Vorhinein zu bestimmen, ohne den mindesten Zweifel dabei zu hegen? Ich glaube nach meiner schwachen Einsicht die sinnreiche Antwort unserer Weisen sehr einfach zu erklären, indem ich mir eine Stelle aus מס' אבות zu Grunde lege. Es heißt daselbst: „Beachte drei Dinge und du geräthst nie in die Gefahr zu sündigen, wisse woher du gekommen, wohin du gehest und vor wem du einst Rechenschaft abzulegen hast." Letztere zwei Dinge liegen nur in dem Schooße der Zukunft verborgen, sie können deßhalb auch zu den künftigen Ereignißen die sich im menschlichen Leben darbieten, gezählt werden; sie bilden aber eine Ausnahme von den übrigen Ereignißen, indem jeder Mensch auf diese mit Bestimmtheit hindeuten kann, denn welcher Mensch lebt ewig und sieht den Tod nicht. Dieser Mensch aber, der nicht von der eitlen Gegenwart befangen ist, sondern immer die ernste ihm gewiß bevorstehende Zukunft im Auge behält, gewinnt den frommen Vortheil, daß er nicht in das Netz der Sünde geräth, und verdient mit vollem Rechte „weise" genannt zu werden.— Dieß mag die Antwort unserer Weisen gewesen sein. Derjenige ist weise der sich das Zukünftige, das heißt, das Ende eines jeden Menschen vergegenwärtiget. Denn das bloße Bewußtsein, daß sein ganzes Wesen einst in einen Ort, wo Staub, Würmer und Maden sind kömmt, daß er einst Rechenschaft vor dem König aller Könige abzulegen hat, verrammelt ihm schon jeden Weg zum Abfalle von Gott, die verführerischen Reize der Sünde blenden ihn nicht mehr, die bösen Verlockungen des Lasters sind nicht im Stande, ihn von seiner frommen Bahn abzulenken. — Mittelst dieser Einleitung begreife ich den Grundsatz unserer Weisen in מס' סוטה. „Der Mensch sündigt nicht, bis er nicht von einem thörichten Wahne befallen wird." Der Gedanke ist so: Das Entgegengesetzte von weise ist „thöricht," wenn nun derjenige, der das Zukünftige sieht weise ist, so heißt selbstverständlich derjenige, der das nicht thut, thöricht. Nun ist es rein bewiesen, daß dieser Mensch, der sich eine Sünde zu Schulden kommen läßt, mag er auch vor dieser schändlichen That weise gewesen sein, dennoch in diesem traurigen Moment, wo er, uneingedenk der ernsten Zukunft, die Sünde beging, für thöricht zu erklären ist. — Ueber diese Menschen, die ihr Auge von der Zukunft abwenden, klagt, meines Erachtens, der Prophet ישעי' im fünften Kapitel: „Wehe denen die das Böse gut nennen und das Gute böse u. s. w. — Wehe, die weise sind in ihren Augen, vernünftig vor ihrem Angesicht." — Der Prophet spricht nämlich von einer Klasse Menschen, die sich nicht an die Gesetze der heiligen Religion binden wollen, die jedwede Einschränkung und Zurückhaltung, jedes Erlaubte und Gestattete, wenn sie nur vom religiösen Standpunkte ausgehen, auf das verderblichste verabscheuen und verscheuchen, die ganz nach dem bösen Dünkel ihres Herzens, ganz nach der Eingebung ihrer erzeugten Vernunftbegriffe leben und handeln. Das von der Religion für gut anempfoh-

Das Testament

des hochgelehrten und gottbegeisterten, ob seiner vorzüglich talmudischen Gelehrsamkeit und seiner vielseitigen Verdienste allgemein berühmten und vielgefeierten

R. Simon Wiener s. A.

Bezirks-Rabbiner zu Lovasberény und ehemals zu St. Gróth

welcher

zum tiefsten Bedauern seiner Mitgenossen

am 27. Schebath 5631

durch den Tod vom Schauplatze seines thatenreichen Lebens abgerufen wurde.

תנצב"ה

Auf vielseitiges Verlangen herausgegeben und ins Deutsche übertragen von seinem in tiefster Ehrfurcht stets ergebenen Enkel und Schüler

Salomon Breuer.

Preßburg, 1871.

Druck von H. Sieber's Erben.